
Bases per a representar i recuperar la informació

PID_00243639

Rosa Zaborras

Índex

Introducció	5
Objectius	7
1. L'anàlisi documental i la catalogació	9
2. El registre bibliogràfic	11
2.1. Parts del registre bibliogràfic	11
2.2. Normes i formats en els registres bibliogràfics	13
3. Catalogació i catàlegs	16
4. Normativa	18
4.1. Per què unes normes internacionals?	19
4.2. Normes internacionals per a la descripció bibliogràfica (ISBD)	20
4.3. Normes per a la creació de punts d'accés i la seva redacció	21
4.3.1. <i>Regles angloamericanes de catalogació, segona edició</i> (AACR2)	21
4.3.2. Regles de catalogació espanyoles	21
4.3.3. RDA: Descripció i accés de recursos	22
5. Entorn digital: model entitat-relació	24
Bibliografia	27

Introducció

Tots els documents, siguin en el format que siguin, una vegada entren en un sistema d'informació s'han de recuperar. Per a això, prèviament, s'han de descriure i identificar, abans d'introduir-los en el sistema.

Des del seu començament, un dels principals reptes de la documentació com a disciplina va ser la gestió i la recuperació de la informació. Davant del creixement de les col·leccions documentals, cada vegada resultava més complicat controlar-les sense una metodologia que facilités, *a posteriori*, la cerca i localització dels documents en paper o electrònics.

Entenem per **document** qualsevol objecte creat amb l'objecte de transmetre informació.

Hi ha molts tipus de documents i formats en les organitzacions, i cadascun ha de ser tractat d'acord amb unes tècniques. Tenim documents generats o rebuts per les organitzacions en el desenvolupament de les seves activitats. Són els documents que evidencien la realització d'un conjunt d'activitats vinculades a la resolució d'un procés de l'organització, els denominats processos de negoci. Aquests tipus de documents són objecte d'estudi de la disciplina arxivística i s'estudien en altres assignatures dedicades a la gestió documental i la gestió d'arxius.

En aquesta assignatura ens centrarem en els documents produïts en altres àmbits, fora de l'organitzatiu, com l'àmbit literari, el científic i l'artístic. Ens referim a monografies, revistes, partitures, registres sonors, etc., independentment del format, sigui en paper o digital. Veurem com identificar-los, descriure'ls i introduir-los en una base de dades, anomenada catàleg. Finalment veurem quins sistemes informàtics emmagatzemen les descripcions i com es recupera la informació.

Aquests tipus de documents, els trobem en centres específics, sobretot en biblioteques i centres de documentació. La seva adquisició i introducció en el sistema d'informació s'efectua mitjançant una sèrie de tasques, que tenen lloc en el marc de la denominada cadena documental, que estudiem breument en aquest mòdul.

Hem de posar l'accent en la necessitat d'estandarditzar les pràctiques d'anàlisi documental i la seva representació.

Sistema d'informació

Un sistema d'informació és un conjunt d'elements orientats a tractar, emmagatzemar i recuperar informació segons les cerques efectuades en el sistema. Aquests elements són processos, procediments, persones, tecnologies i aplicacions informàtiques.

Cadena documental

És el procés que engloba les operacions d'entrada, tractament, registre i sortida d'informació i documents. S'estudia amb més detall en l'assignatura *Llenguatges documentals*.

Aquesta estandardització ha estat fortament influïda pel pas de l'entorn en paper al digital. Això ha comportat canvis en la manera de representar un document, i per tant en l'evolució de les normes, i la seva coexistència. És per aquest motiu que veurem diferents normes i que en destacarem la funció que compleix cadascuna.

En aquest mòdul treballarem els aspectes que hem de tenir en compte si volem fer una anàlisi documental i una representació de la informació resultant de l'anàlisi correctes. Així, en primer lloc veurem quin és el producte resultant de l'anàlisi documental, el **registre bibliogràfic**. A continuació ens introduïrem en els aspectes que hem de tenir en compte per a fer els registres, i els productes on emmagatzemem els registres bibliogràfics, ja sigui en paper o en format electrònic: els catàlegs. Finalment, ens fixarem en les normes i els formats que utilitzem per a catalogar, és a dir, per a representar i recuperar informació.

Objectius

Els objectius que l'estudiant assolirà després de treballar aquests materials didàctics són els següents:

- 1.** Contextualitzar i definir les bases de representació i recuperació de la informació.
- 2.** Comprendre la normalització en les pràctiques de representació dels documents.
- 3.** Conèixer les parts del registre bibliogràfic.
- 4.** Comprendre el model entitat-relació per a descriure l'entorn bibliogràfic.

1. L'anàlisi documental i la catalogació

Per a fer front al repte de la gestió i recuperació de la informació emmagatzemada en les col·leccions documentàries, diversos estudiosos en la matèria han tractat de sistematitzar les tasques associades.

Les tasques intel·lectuals relacionades amb la representació dels documents són conegudes com a **anàlisi documental**. L'anàlisi és el conjunt de tasques que fem en un document amb la finalitat d'identificar-lo, descriure'l i recuperar-lo. La descripció s'ha de fer des de dos punts de vista: el punt de vista del **contingut** i el punt de vista **formal (físic)**. El contingut es representa mitjançant llenguatges documentals. La part formal es descriu amb un conjunt de regles i tècniques, que són les que estudiem en aquesta assignatura.

Totes les tasques se centren a interpretar el document i extreure'n les dades més rellevants per a generar un **registre bibliogràfic**. Aquest producte resultant té l'objectiu de permetre la gestió de les dades i facilitar als usuaris la recuperació de la informació a partir dels paràmetres que ells estableixin. Tots els registres bibliogràfics estan recollits en una base de dades denominada catàleg. Per això, d'analitzar el document, també en diem catalogar.

Entenem per document **qualsevol objecte** creat per tal de transmetre informació.

Diversos estudiosos en la matèria havien formulat teories basades en processos, però va ser Jacques Chaumier en la dècada dels 70, qui va encunyar el terme de **cadena documental** per a definir les tasques que es fan de manera successiva a les biblioteques i centres de documentació:

- 1) **Entrada** (selecció i adquisició de documents).
- 2) **Tractament** (anàlisi documental).
- 3) **Sortida** (difusió i recuperació de la informació).

Com ja hem dit abans, quan en documentació parlem del **tractament o anàlisi documental** ens referim a una sèrie de tasques intel·lectuals que englobem en els dos següents tipus d'anàlisis:

- L'**anàlisi formal**, que se centra en la descripció bibliogràfica i la creació dels punts d'accés.

Per a saber-ne més

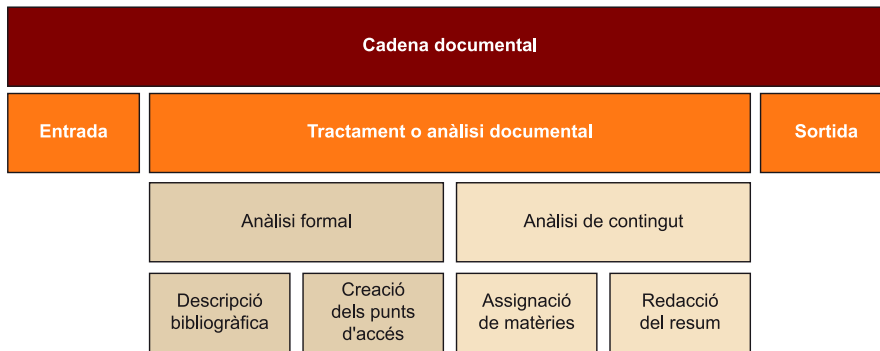
Jacques Chaumier (1986)
Análisis y lenguajes documentales. Barcelona: Editorial Mitre, SA.

Jacques Chaumier (1993)
Técnicas de documentación y archivo. Barcelona: Oikos-Tau SA

- L'**anàlisi de contingut**, que inclou l'assignació de matèries i la redacció d'un resum.

En aquesta assignatura ens centrarem en l'estudi de l'anàlisi **formal o descriptiu** i, per tant, en la part de la catalogació que es refereix a la selecció dels elements descriptius, i la selecció dels punts d'accés (figura 1).

Figura 1. Cadena documental

Font: elaboració pròpia.

2. El registre bibliogràfic

Com hem comentat en el punt anterior, l'anàlisi documental és un conjunt de tasques intel·lectuals que tenen l'objectiu de crear un producte que faciliti la gestió i la recuperació de la informació i del document buscat. Aquest producte es coneix com a **registre bibliogràfic**, el qual s'emmagatzema en el catàleg (paper o electrònic) d'una biblioteca o centre documental.

Figura 2. Registre bibliogràfic

Registre bibliogràfic

És un intermediari entre el document original i l'usuari que busca informació.

Per a elaborar un registre bibliogràfic és necessari tenir en compte normes i formats. Les **normes** ens indiquen **quins elements** hem de seleccionar per a representar el document i plasmar-lo en el registre bibliogràfic. Els **formats** ens indiquen **com** plasmar en el registre bibliogràfic la informació representada pel document, són com una plantilla amb una estructura que ens indica com i on posar la representació dels documents en un registre.

Catàleg

Es una base de dades que recull les dades bibliogràfiques que s'han extret mitjançant l'anàlisi documental.

En aquest apartat veurem amb detall les parts del registre bibliogràfic i les normes i formats en què ens basem per a fer els registres.

2.1. Parts del registre bibliogràfic

El **registre bibliogràfic** està format per dos grups d'elements: descriptius i organitzatius (punts d'accés):

1) Els **elements descriptius** són les dades que permeten identificar els documents de manera inequívoca. La seva selecció és l'activitat denominada **descripció bibliogràfica** mitjançant la qual registrem els atributs, les qualitats i les dades d'un document, de manera que ens permet identificar-lo inequívocament.

2) Els **elements organitzatius** o **punts d'accés** són les dades que permeten recuperar la informació a partir d'una cerca definida per l'usuari, o bé generar índexs normalitzats. Com que aquests elements són els que ens permeten accedir al registre descriptiu, els elements organitzatius es denominen també punts d'accés, entrades o encapçalaments o assentaments bibliogràfics, que poden ser:

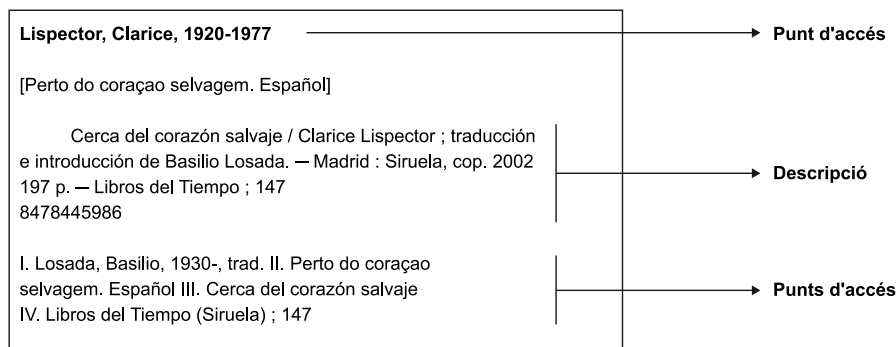
- **d'un autor** (de persona, d'entitat, de família) o
- **d'un títol** (d'una obra, d'un document, d'una col·lecció, etc.).

Índex normalitzats

Els índexs normalitzats reben el nom de punts d'accés autoritzats i són:

- Autor o creador
- Títol uniforme o preferit d'una obra
- Títol de col·lecció o col·lecció convencional
- Matèries (no estudiat en aquesta assignatura)

Figura 3. Exemples de punts d'accés

En aquest document podem observar que els punts d'accés són per:

- Autor o creador: Clarice Lispector
- Traductor: Basilio Losada
- Obra i expressió: *Perto do coração selvagem*, en espanyol
- Títol propi del document: *Cerca del corazón salvaje*
- Col·lecció: Libros del Tiempo de Siruela, núm. 147

Els registres bibliogràfics de diversos recursos queden recollits en una base de dades o catàleg. El conjunt de registres forma part d'una col·lecció.

Un **catàleg** és una base de dades específica que recull les dades bibliogràfiques dels documents que formen part d'una biblioteca o centre de documentació. Es basa en dos principis: uniformitat i control de punts d'accés.

El principi d'uniformitat en els catàlegs

En la catalogació i en els catàlegs s'estableix un **principi uniformitat** basat en l'ús d'uns mateixos criteris, normes, nivell de descripció i formats.

D'aquesta manera, els registres bibliogràfics mantindran una coherència que facilitarà la recuperació de la informació i la catalogació compartida amb altres institucions (catàlegs compartits).

El control d'autoritats

Encara que els catàlegs automatitzats permeten buscar per paraula clau (és a dir, per qualsevol paraula que aparegui en un registre bibliogràfic), existeixen uns índexs normalitzats d'autors i títols coneguts com a «autoritats». La funció d'aquest tipus de registres és dotar els catàlegs de formes unívokes per a reconèixer autors (persones, entitats col·laboratives o família) i títols (d'obres i col·leccions) evitant la dispersió en les cerques bibliogràfiques.

Popularment es diu que les autoritats són com un gran diccionari del catàleg, en el qual pots trobar autors i títols. En el mòdul 4, *Elements organitzatius*, aprendrem a crear-los.

2.2. Normes i formats en els registres bibliogràfics

Els registres bibliogràfics no són sempre iguals. Dependran en gran manera del format que utilitzem per a introduir les dades i de les normes que emprem.

El principal problema de les bases de dades és que cada productor adopta un criteri per a la redacció de registres bibliogràfics. És a dir:

- tria quines dades són més rellevants per a **recuperar** la informació i
- determina quines dades permetran **identificar** els documents de manera inequívoca.

Si analitzem diferents bases de dades (Medline, ERIC, Web of Science, etc.), comprovarem que la informació s'introdueix en diferents plantilles (o formats) i que algunes d'aquestes no tenen en compte les diverses variants dels noms de persona (amb un o dos cognoms, amb inicials, amb guió, etc.). Per tant, veiem diversitat de formats i no sempre els mateixos elements descriptius en les diferents bases de dades.

A mitjan segle XX, aquesta era una de les principals preocupacions dels catalogadors i de les institucions a l'hora de confeccionar els catàlegs. Això era així perquè cada institució tenia les seves pròpies normes per a descriure els documents i era complicat interpretar els registres en fitxes de paper i que s'intercanviessin registres entre les institucions. Fins i tot els usuaris podien tenir problemes per identificar els documents que desitjaven. Per això, diverses institucions, organismes professionals i experts van convenir en la necessitat de regular la selecció dels elements descriptius i organitzatius i, per tant, la necessitat d'establir normes per a seleccionar quins elements representen un document.

Per tant, les normes i formats aplicats en l'anàlisi formal són el resultat de grups de treballs d'experts vinculats a biblioteques nacionals, principalment la Biblioteca del Congrés dels Estats Units (en anglès Library of Congress) o a institucions professionals internacionals com la Federació Internacional d'Associacions de Biblioteques, l'IFLA (International Federation of Library Associations).

Exemple

Busquem per autor un llibre de Lorca. No trobem res. Si busquem el registre d'autoritat d'aquest autor, veurem que el seu veritable nom és **García Lorca, Federico**.

Normes

Les normes són unes directrius que ens orienten a l'hora d'extreure les dades dels documents, sigui per a fer-ne la descripció o bé per a crear els punts d'accés.

Formats

Els formats són unes estructures estàndard per a organitzar les dades extretes d'un document. Gràcies al format aquesta informació podran interpretar-la persones o sistemes informàtics, la qual cosa facilitarà la cerca i la recuperació dels documents.

La normativa i els formats internacionals en l'anàlisi formal són de vital importància, sobretot en entorns electrònics, ja que permeten la interoperabilitat. D'aquesta manera:

- Diferents institucions poden intercanviar informació i interpretar-la sense barreres lingüístiques.
- Diferents sistemes informàtics són capaços d'interpretar les dades i facilitar així la recuperació de la informació.

Les principals **normes** aplicades en la catalogació descriptiva que estudiarem en aquesta assignatura són:

- *International Standards for Bibliographic Description* (ISBD).
- *Anglo-American Cataloguing Rules, 2n ed.* (AACR2) i la seva adaptació en espanyol, les *Regles de catalogació*.
- *Resource Description and Access* (RDA).

Quant als **formats** destaquem els següents:

- *International Standards for Bibliographic Description* (ISBD) o format fitxa.
- Machine Readable Cataloguing: protocol MARC 21.
- Metadades: Dublin Core Metadata Initiative (DCMI).

Recordem que els **formats** responen a la manera de presentar els elements descriptius i organitzatius que es redacten d'acord a una norma.

Com a exemple de la diferència entre registres bibliogràfics, vegem la catalogació d'un mateix document en dos formats i amb dues normes diferents:

Taula 1. Exemple de catalogació d'un mateix document en dos formats i dues normes diferents

Format ISBD, normes ISBD	Format MARC21, normes RDA
Lispector, Clarice, 1920-1977 Perto do coração selvagem. Espanyol Cerca del corazón salvaje/Clarice Lispector; traducció i introducció de Basilio Losada. — Madrid: Siruela, cop. 2002 197 p. — Libros del Tiempo; 147 8478445986 I. Losada, Basilio, 1930-, trad. II. Libros del Tiempo (Siruela); 147	020 ## \$a 8478445986 100 1# \$a Lispector, Clarice,\$d 1920-1977 \$e creador 240 10 \$a Perto do coração selvagem.\$l Espanyol 245 10 \$a Cerca del corazón salvaje /\$c Clarice Lispector; traducció i introducció de Basilio Losada 264 #1 \$aMadrid :\$b Siruela,\$c cop. 2002 300 ## \$a 197 p. 336 ## \$a texto \$b txt \$2 rdacontent 337 ## \$a sense mediació \$b n \$2 rdamedia 338 ## \$a volum \$b nc \$2 rdacarrier 830 1# \$a Libros del Tiempo ;\$v 147 700 1# \$a Losada, Basilio,\$d 1930-,\$e traductor 830 #0 \$a Libros del Tiempo (Siruela) ;\$v 147

Interoperabilitat

És l'habilitat de dos o més sistemes per a intercanviar informació. D'aquesta manera diferents institucions poden col·laborar. En el cas de la catalogació, les biblioteques poden intercanviar registres bibliogràfics.

Per a saber-ne més

ISBD
<http://www.ifla.org/publications/ifla-series-on-bibliographic-control-44?og=8708>
 MARC 21
<http://www.bne.es/es/Micrositios/Guias/Marc21/Introduccion/>
 RDA
<http://www.rda-rsc.org/content/about-rda>

Més endavant estudiarem en profunditat cadascuna d'aquestes normes i els diferents formats que hem esmentat en aquest mòdul. En la taula 2 teniu resumits els principals formats i normes de catalogació.

Taula 2. Principals normes i formats aplicats en la catalogació descriptiva

Normes	Formats
<ul style="list-style-type: none">• <i>International Standards for Bibliographic Description</i> (ISBD)• <i>Anglo-American Cataloguing Rules, 2n ed.</i> (AACR2) i la seva adaptació en espanyol, <i>Reglas de catalogación</i>.• <i>Resource Description and Access</i> (RDA).	<ul style="list-style-type: none">• <i>International Standards for Bibliographic Description</i> (ISBD) o format fitxa• Machine Readable Cataloguing: protocol MARC 21.• Metadades: Dublin Core Metadata Initiative (DCMI).

3. Catalogació i catàlegs

Ja hem vist que la catalogació consisteix a analitzar un document per a extreure'n la informació que el representa. Els catàlegs recullen els registres bibliogràfics de cadascun dels documents que formen part de la col·lecció d'un centre. Per tant, els catàlegs permeten la localització i recuperació dels documents, mitjançant les cerques. Internament, els catàlegs serveixen per a gestionar i controlar el fons bibliogràfic, les col·leccions, d'un centre o biblioteca.

Els catàlegs poden estar en format paper o en format digital. Els catàlegs en paper estan constituïts per fitxes de cartró. Cada fitxa és un registre bibliogràfic. Els catàlegs digitals estan constituïts per registres en bases de dades.

Tant en format de paper com en format digital, els catàlegs han estat motiu de debat per a definir els objectius i funcionalitats de la catalogació. Aquests objectius i funcionalitats orienten les normes per a homogeneïtzar la catalogació.

Especialistes com Charles Ammi Cutter (1837-1903) o Seymour Lubetzky (1898-2003), i institucions com l'IFLA (1961) han anat determinant en diferents moments els objectius i funcionalitats dels catàlegs quan aquests eren en paper, en els quals cada fitxa representava un document. Fruit d'aquests treballs es van publicar els principis de catalogació per a la creació i la redacció dels punts d'accés. Aquests principis van ser la base per a les primeres normes internacionals.

Posteriorment, les tecnologies de la informació i la comunicació van facilitar l'evolució dels catàlegs, de manera, que van estar disponibles en línia, permetent la consulta remota a través de l'OPAC (*on-line public access catalog*). En aquest marc, es fa necessari fer evolucionar les normes. En aquest nou escenari, entre 2003 i 2008, l'IFLA redacta els *nous principis internacionals de catalogació* (2009). En aquests principis es reformulen i s'amplien els objectius de catalogació. Segons aquests principis, un catàleg hauria de permetre fer les accions següents:

- **Executar una cerca** sobre la base d'un criteri específic (autor, títol, etc.).
- **Recuperar els documents** que responguin a aquest criteri.
- **Seleccionar** els registres més rellevants.
- **Identificar** el registre que es correspongui amb el document desitjat.
- **Localitzar** el document dins d'una col·lecció documental.

Per a saber-ne més

Statement of principles adopted by The International Conference on Cataloguing Principles, París, octubre de 1961. Londres: IFLA. http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/IMEICC/IMEICC1/statement_principles_paris_1961.pdf

Declaración de principios adoptados por la Conferencia Internacional sobre Principios de Catalogación. París, octubre de 1961 http://www.bne.es/webdocs/Inicio/Perfiles/Bibliotecarios/Paris_1961.pdf

IFLA (2009) *International Statement on Cataloguing Principles*,

<http://www.ifla.org/publications/ifla-series-on-bibliographic-control-37>

IFLA (2009) *Declaración de principios internacionales de catalogación*

<http://www.bne.es/webdocs/Inicio/Perfiles/Bibliotecarios/principioscatalogacion2009.pdf>

Laurence S. Creider (2009). «A Comparison of the Paris Principles and the International Cataloguing Principles». *Cataloging & Classification Quarterly* (vol. 47, núm. 6, pàg. 583-599).

Mauro Guerrini (2009). «In Praise of the Un-Finished: The IFLA Statement of International Cataloguing Principles». *Cataloging & Classification Quarterly* (vol.47, núm. 8, pàg. 722-740).

Tenint en compte aquest marc, es desenvolupen les normes per a homogeneïtzar tant com sigui possible la catalogació.

Posteriorment, les RDA –també seguint els principis internacionals de catalogació– determina les següents tasques bàsiques dels usuaris davant d'un catàleg o base de dades:

- **Trobar** recursos que corresponguin als criteris de cerca establerts pels usuaris.
- **Identificar** i així confirmar que el recurs descrit es correspon amb el recurs buscat i permet distingir-lo entre dos o més recursos amb característiques similars.
- **Seleccionar** un recurs apropiat a les necessitats de l'usuari.
- **Obtenir**, adquirir o accedir al recurs descrit.
- **Enllaçar dades obertes**.

Nota

Encara que les tasques vinculades a la catalogació descriptiva continuen sent les mateixes, la diferència amb l'RDA és que s'engloben dins d'un marc conceptual i del model entitat-relació que el catalogador ha de tenir sempre present.

4. Normativa

Com hem dit anteriorment, la normalització en la representació de les dades és de gran importància per a l'emmagatzematge, la cerca i la recuperació d'informació.

Per això, la normativa en aquest camp és de vital importància, ja que permet:

- Disposar d'un codi internacional de descripció bibliogràfica interpretable des de qualsevol centre i per qualsevol persona, sense barreres idiomàtiques.
- Facilitar la cooperació i l'intercanvi de registres entre diferents institucions.

En aquest apartat analitzarem les normes més habituals de catalogació per a la descripció i per a l'organització dels elements. Aquestes normes són:

- *International Standards for Bibliographic Description* (ISBD). Per a saber com presentar els elements descriptius en un registre i d'on els podem extreure.
- *Anglo-American Cataloguing Rules, second edition* (AACR2) i la seva adaptació en espanyol, les *Reglas de catalogación*. Per a saber quins elements hem de seleccionar, d'on els hem d'extreure i com els hem de presentar.
- *Resource Description and Access* (RDA). Per a saber quins elements hem de seleccionar per a descriure un document i accedir a ell.

Cada biblioteca o institució determina quina d'aquestes normes és la més adequada per a generar registres bibliogràfics i incorporar-los al seu catàleg per a la seva recuperació posterior.

Pot passar que en un mateix catàleg convisquin registres redactats amb diferents normatives (un clar exemple en seria el catàleg col·lectiu de REBIUN).

Fins ara al món hi ha hagut predomini d'ús de les AACR2, i actualment hi ha una progressió en l'ús de les RDA. En el nostre país, hi ha predomini d'ús de les Reglas de catalogación (RC), i a Catalunya de les AACR2. Actualment la Biblioteca Nacional d'Espanya ha anunciat la introducció de les RDA en les pràctiques catalogràfiques. A Catalunya la Biblioteca de Catalunya i les biblioteques universitàries han iniciat, el 2017, la implantació de les RDA. És un fet que progressivament les RDA s'aniran estenent a Espanya, igual que està passant a molts altres països.

4.1. Per què unes normes internacionals?

Aquesta generalització de les normes és un fet relativament recent. Ja hem vist abans que eren necessaris criteris homogenis per a la descripció i redacció de registres, a fi de facilitar l'intercanvi de registres entre institucions.

A principis del segle XX moltes institucions (com la Library of Congress o l'American Library Association) o països (com Espanya) disposaven de normes pròpies basades en casos concrets però es desenvolupen de manera independent.

Seymour Lubetzky (1898-2003) constata a mitjan segle XX la manca de criteris unificats en tres aspectes de la catalogació: les descripcions bibliogràfiques, l'organització dels elements i les fonts d'informació utilitzades per a extreure les dades. En aquest escenari va proposar disposar de normes generals, aplicables a qualsevol document, i que fossin d'àmbit internacional.

Fruit d'això, a partir dels anys seixanta es van començar a desenvolupar les normes en què es basa la catalogació tant per a la creació i redacció de punts d'accés com per a l'estructura de la descripció bibliogràfica

Les **fonts d'informació** són les parts del document d'on es pot extreure la informació per a redactar la descripció bibliogràfica.

El primer pas rellevant cap a unes normes internacionals es va donar en la Conferència internacional sobre Principis de Catalogació (París, 1961) on es van analitzar la funcionalitat i la problemàtica dels catàlegs, les entrades de persona, entitats corporatives i les obres de diversos autors o amb diferents noms, etc. Aquest treball va ser la base per a establir principis vàlids per a la creació i la redacció dels punts d'accés. Fruit d'aquesta conferència són els Principis de Catalogació sobre la base dels quals es van desenvolupar les regles angloamericanes de catalogació (*Anglo-American Cataloguing Rules*), publicades l'any 1967 per l'ALA (American Library Association), l'Associació Americana de Biblioteques.

Més endavant es veu la necessitat d'estructurar la descripció bibliogràfica. Per això, el 1969 se celebra a Copenhaguen la Trobada Internacional d'Experts en Catalogació, també organitzat per l'IFLA, en què s'exposa la proposta d'articular una estructura per a la descripció bibliogràfica, determinada per àrees separades per signes de puntuació. Aquesta va ser la base per a les normes de descripció ISBD.

Punts d'accés

Els punts d'accés són noms, termes o signes mitjançant els quals s'identifica i es localitza un registre bibliogràfic. Són necessaris per a ordenar la pluralitat de les descripcions bibliogràfiques

4.2. Normes internacionals per a la descripció bibliogràfica (ISBD)

Estan basades en els principis de catalogació de 1961 i es concebeixen pensant en la catalogació en paper, no per a entorns electrònics. La seva primera edició va ser elaborada el 1971 per la International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA. Posteriorment es van publicar altres edicions, dedicades cadascuna a diferents tipus de documents (publicacions seriades, material catogràfic, material no-llibre, música impresa, llibres antics i arxius legibles per ordinador).

En aquestes normes es determinen:

- les fonts o parts del document de les quals es pot extreure la informació per a redactar la descripció bibliogràfica,
- s'indica com cal organitzar les dades descriptives i
- es prescriu la puntuació que s'ha d'utilitzar en el registre bibliogràfic per a separar els diferents elements en un entorn manual.

La seva utilització permet:

- la interpretació internacional de les descripcions sense barreres idiomàtiques;
- la cooperació entre centres catalogràfics, ja que faciliten l'intercanvi de dades i registres, i
- la conversió del resultat de la descripció bibliogràfica, és a dir, un registre bibliogràfic en formats llegibles per ordinador.

El 1974, després de diferents revisions, es publiquen les ISBD(M) per a la descripció de monografies.

Les normes de descripció ISBD es van anar ampliant a altres tipus de suports i materials, de manera que van sorgir les ISBD(G), aplicables a qualsevol tipus de document.

Posteriorment, es van redactar altres normes per a diferents tipus de documents:

- les ISBD(S), per a publicacions seriades;
- les ISBD(CM), per a material cartogràfic;
- les ISBD (NBM), per a material no-llibre;
- les ISBD(PM), per a música impresa;
- les ISBD(A), per a llibres antics, i

Normes ISBD

Les normes ISBD permeten disposar d'unes normes internacionals de descripció bibliogràfica, però no inclouen la creació dels punts d'accés ni la seva forma de redacció.

ISBD

Descripció bibliogràfica internacional normalitzada. Edició consolidada
<http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/series/44-es.pdf>

- les ISBD(CF), per a arxius llegibles per ordinador.

4.3. Normes per a la creació de punts d'accés i la seva redacció

Són diverses les normes que s'han creat per a catalogar els recursos d'informació. En aquest apartat veiem les regles internacionals més utilitzades els últims anys, un exemple de regles nacionals –les espanyoles– i, finalment, les normes més recents, les RDA.

4.3.1. Regles angloamericanes de catalogació, segona edició (AACR2)

Les AACR2 (*Regles angloamericanes de catalogació, segona edició*), són una evolució de la primera edició publicada el 1967. Aquesta segona edició data de 1978, i incorpora les pautes de la descripció bibliogràfica que estan en les ISBD. Per tant, són unes normes orientades a tot el conjunt de l'anàlisi formal i adaptades a les biblioteques anglosaxones, encara que després s'han estès a diversos països de tots els continents.

Les AACR2 estan formades per dues parts normatives diferenciades:

- Normes ISBD per a la descripció bibliogràfica.
- Normes per a determinar i redactar els punts d'accés.

Les AACR2 van ser pensades per a aplicar-se a la catalogació manual de documents en format text i suport paper. És a dir, que davant de l'evolució de les tecnologies de la informació i la comunicació, van sofrir diferents revisions i modificacions per a adaptar-se als nous formats i suports, a més de les funcionalitats dels catàlegs automatitzats. Al llarg d'un lustre han estat el referent de catalogació en centenars de països i traduïdes a múltiples idiomes. La seva última revisió i edició en anglès es va fer el 2005, encara que no es va arribar a publicar, perquè la comunitat d'experts va considerar que calia un canvi per a incorporar els requeriments de l'entorn digital: el model FRBR (requisits funcionals per a registres bibliogràfics) desenvolupat entre 1992 i 1995.

4.3.2. Regles de catalogació espanyoles

A Espanya es disposava d'unes regles de catalogació pròpies des de 1902. A causa dels canvis fets per les institucions internacionals, el 1980 es va nomenar una comissió d'especialistes que, basant-se en les AACR2 i en les diferents normes ISBD, van redactar les regles de catalogació actuals (RC).

AACR2

Les AACR2 recullen les normes ISBD per a la descripció bibliogràfica i la normativa per a la creació i la redacció dels punts d'accés.

Traduccions

Les AACR2 han estat traduïdes al català en dues ocasions, el 1996 i el 2007.

Per a saber-ne més

<http://www.bne.es/es/Inicio/Perfiles/Bibliotecarios/Procesos-tecnicos/NormasInternacionales/ReglasDeCatalogacion/>

Es van publicar en dues etapes: la primera el 1985, per a monografies i publicacions en sèrie, i la segona el 1988, per a materials especials. L'última edició revisada de les *Reglas de catalogación* és de l'any 2003.

4.3.3. RDA: Descripció i accés de recursos

Amb l'evolució de les tecnologies de la informació i la comunicació, va canviar l'univers bibliogràfic, els formats, els suports i els nous tipus de publicacions; també l'automatització dels catàlegs va representar un repte per a la recuperació de la informació. Amb aquesta finalitat s'han creat noves directrius per a la descripció de qualsevol recurs i el seu accés: RDA (Resource, description and access).

El codi RDA (*Resource description and access*) és un conjunt de directrius i instruccions sobre el registre de dades adaptades a la situació tecnològica actual i als avantatges que ofereixen per a la recuperació d'informació. No dóna instruccions sobre l'estructura de dades. Aquestes normes suposen una continuïtat de la segona edició de les regles angloamericanes de catalogació (AACR2) i de les seves adaptacions com serien les regles de catalogació espanyoles (RC). No obstant això, introdueix canvis i novetats. Per exemple, està pensada per a diferents entorns, no només biblioteques, ja que té com a objectiu altres comunitats com arxius i museus, i altres comunitats de metadades.

Els seus fonaments són els mateixos, són compatibles i hem d'entendre-les com un pont entre el passat (analògic) i el futur (digital), sense entrar en conflicte amb les normes que s'han utilitzat fins al moment. El que fa diferents aquestes normes és el marc conceptual que explica l'univers bibliogràfic, i que han estat dissenyades per a donar resposta a les necessitats dels entorns digitals, oferint dades obertes enllaçables.

Cal fer èmfasi en què l'RDA és un estàndard de contingut, ja que dóna directrius del que s'ha de registrar. No dóna instruccions de l'estructura de dades, com sí que fan el MARC21 o el Dublin Core.

Què fa l'RDA diferent?

- Està basat en un marc conceptual que explica l'univers bibliogràfic. Per això, es basen en el model entitat-relació, i en la necessitat de determinar quins atributs o elements es precisen registrar per a recuperar la informació.
- Ha estat dissenyat per a donar resposta a les necessitats dels entorns digitals, per exemple oferint dades obertes enllaçables, de manera que a partir d'un autor, per exemple, es pot veure amb quines altres obres està relacionat.

Per a saber-ne més

RDA

<http://www.bne.es/es/Inicio/Perfiles/Bibliotecarios/Procesos-tecnicos/NormasInternacionales/RDA/>

Barbara B. Tiller (2016). *RDA, or, The Long Journey of the Catalog to the Digital Age*. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5632163>

Model entitat-relació

El model entitat-relació està recollit en els FRBR (1997). Aquests requeriments presenten l'univers bibliogràfic independentment del codi de catalogació.

- Neix amb un abast més ampli que les AACR2, ja que són normes internacionals (no només angloamericanes) i aplicables a tot tipus de contextos i comunitats (editorials, arxius, museus, etc.).
- Analitzen les dades bibliogràfiques i d'autoritat des del punt de vista de l'usuari, és a dir, tenint en compte les tasques que fa l'usuari per a localitzar un document: trobar, identificar, seleccionar i obtenir.

De fet, es considera un «marc coherent, flexible i extensible» (norma 0.1 de les RDA), que ha estat actualitzat constantment des de la seva publicació, el 2010. Per aquest motiu està disponible en línia per subscripció a l'eina RDA toolkit. D'aquesta manera la seva consulta és més àgil i permet estar al dia de totes les actualitzacions de la normativa sense necessitat d'adquirir una nova edició en paper.

Des de 2013 l'RDA s'ha començat a implantar també fora d'Estats Units. Està disponible en múltiples idiomes: alemany, francès, espanyol, finlandès i català, entre altres. A Espanya s'ha començat a implantar a les biblioteques universitàries, i s'espera que progressivament altres universitats treballin amb l'RDA.

5. Entorn digital: model entitat-relació

La majoria de sistemes informàtics orientats a la recuperació de la informació es basen en el model entitat-relació. Aquest model consisteix en la representació de recursos (o documents) per mitjà d'atributs i entitats (dades o informació del recurs o document). Les entitats estan relacionades entre si.

Totes les dades o atributs registrats d'un recurs o document s'incorporen en un registre bibliogràfic que formarà part d'una gran base de dades. Tota la informació considerada com a entitat estarà relacionada en els diferents registres bibliogràfics.

Per a explicar el marc conceptual de l'univers bibliogràfic, els atributs i les relacions s'han identificat tres grups d'entitats.

Per entitats entenem qualsevol dels elements que formen part dels marcs conceptuals de l'univers bibliogràfic:

- FRBR, les entitats del grup 1: una obra, una expressió, una manifestació o un ítem
- FRAD, les entitats del grup 2 dels FRBR: una persona, una entitat col·laborativa o una família
- FRSAD, les entitats del grup 3 dels FRBR: un concepte, un objecte, un esdeveniment o un lloc

Per atribut entenem qualsevol de les característiques de les entitats. Alguns exemples:

- Títol de l'obra
- Idioma de l'expressió d'una obra
- Data de publicació d'una manifestació
- Topogràfic d'un ítem o exemplar

Les normes ens indiquen quins atributs són els necessaris per a identificar de manera unívoca cadascuna de les entitats.

Aquest marc conceptual es va publicar en tres informes que explicaven com s'agrupaven les entitats en tres grups. Aquests grups d'entitats recollits ara a RDA són:

1) *Functional requirements for bibliographic records (FRBR)*. Aquest estudi va ser publicat el 1997 per l'IFLA i se centra a explicar el grup 1, format per les entitats següents:

- **Obra:** cada creació intel·lectual o artística diferent. L'obra és una entitat abstracta, que no es correspon amb cap objecte material i que només es reconeix per les seves realitzacions o expressions.
- **Expressió:** realització intel·lectual o artística d'una obra. Pot ser en forma de notació alfanumèrica, musical o coreogràfica, o com a so, imatge, model en moviment, etc., o una combinació d'aquestes formes. L'expressió és la forma intel·lectual o artística concreta que pren l'obra cada vegada que es realitza, per exemple, en una traducció.
- **Manifestació:** concreció física de l'expressió d'una obra. La manifestació està representada per tots els objectes físics que tenen unes característiques idèntiques de contingut i de forma. La manifestació es pot concretar en una àmplia gamma de materials i de suports (manuscrits, llibres, publicacions seriades, mapes, cartells, enregistraments sonors, pel·lícules, enregistraments de vídeo, CD-ROM, materials multimèdia, etc.).
- **Exemplar o ítem:** entitat concreta; una sola còpia o exemplar d'una manifestació pot comprendre un sol objecte físic (per exemple, una monografia en un volum), o més d'un objecte (per exemple, un enregistrament publicat en tres discos compactes). Si s'ha fet un tiratge de mil exemplars, cadascun és una entitat concreta i el seu conjunt forma una manifestació.

2) *Functional Requirements for Authority Data (FRAD)*. Aquest estudi va ser publicat el 2009 per l'IFLA i se centra a explicar el grup 2, format per les entitats següents:

- Persones
- Famílies
- Entitats corporatives (institucions)

D'acord amb les FRAD, per persones, famílies i entitats s'entén:

- **Persones:** un individu, personalitat o identitat establerts o adoptats per un individu o grup.
- **Famílies:** dues o més persones relacionades per naixement, matrimoni, adopció, unió civil o situació legal similar, o els qui es presentin a si mateixos com una família.
- **Entitats corporatives:** una organització o grup d'individus i/o organitzacions identificades per un nom particular que actuen com una unitat

Per a saber-ne més

FRBR: requisits funcionals dels registres bibliogràfics
<http://archive.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr-es.pdf>

Nota

Encara que les normes anteriors a l'IRDA no tenen en compte aquest marc conceptual, és convenient tenir-lo present com a marc de referència en la catalogació amb qualsevol norma a fi d'aportar consistència i facilitar les tasques de l'usuari.

Per a saber-ne més

FRAD: requisits funcionals de les dades d'autoritat
http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frad/frad_2009-es.pdf

3) *Functional Requirements for Bibliographic Records* (FRSAD). Aquest estudi va ser publicat el 2010 per l'IFLA i se centra a explicar el grup 3, integrat per les entitats següents:

- Concepte
- Objecte
- Esdeveniment
- Lloc

D'acord amb les FRSAD i les FRBR, les entitats del grup 3 es defineixen com segueix:

- Concepte és una noció abstracta o idea. Abasta una àmplia gamma d'abstraccions que poden ser la matèria d'una *obra*: camps del coneixement, disciplines, escoles de pensament (filosofies, religions, ideologies polítiques, etc.), teories, processos, tècniques, pràctiques, etc.
- Objecte és una cosa material. Inclou una àmplia gamma de coses materials que poden ser la matèria d'una *obra*: objectes animats i inanimats que existeixen en la naturalesa; objectes fixos, mòbils i en moviment que són producte de la creació humana; objectes que ja no existeixen.
- Esdeveniment és una acció o esdeveniment. Inclou una àmplia gamma d'accions i esdeveniments que poden constituir la matèria d'una *obra*: esdeveniments històrics, èpoques, períodes de temps, etc.
- Lloc és una localització. Abasta una àmplia gamma de localitzacions: terrestres i extraterrestres; històriques i contemporànies; representacions geogràfiques i jurisdiccions geopolítiques.

Cada grup es va analitzar per a proporcionar un marc de referència que afavorís:

- la cobertura de tot tipus de contingut i de suport,
- la flexibilitat i l'abast per a adaptar-se a les característiques dels nous recursos emergents,
- l'adaptabilitat necessària perquè les dades produïdes funcionin en una diversa gamma d'entorns tecnològics,
- la cobertura de tot tipus de matèries.

A principis de 2016, l'IFLA inicia un projecte d'unificació dels models FRBR, FRAD i FRSAD, el resultat del qual es podrà veure en un futur.

Per a saber-ne més

FRSAD: requisits funcionals per a dades d'autoritat de matèria

<http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frsad/frsad-final-report-es.pdf>

Bibliografia

Chaplin, A. H. (1963). «International Conference on Cataloguing Principles I. Organization». *Journal of Documentation* (vol. 19 Iss 2, pàg. 41-46).

Chaumier, Jacques (1986). *Análisis y lenguajes documentales*. Barcelona: Editorial Mitre, SA.

Chaumier, Jacques (1993). *Técnicas de documentación y archivo*. Barcelona: Oikos-Tau SA.

Laurence S. Creider (2009). «A Comparison of the Paris Principles and the International Cataloguing Principles». *Cataloging & Classification Quarterly* (vol. 47, núm. 6, pàg. 583-599).

FRAD (2009). *International Federation of Library Associations and Institutions. Functional requirements for authority data: A conceptual model*. München: K.G. Saur.

FRBR (1998). *International Federation of Library Associations and Institutions. Functional requirements for bibliographic records*. München: K.G. Saur. <http://www.ifla.org/publications/functional-requirements-for-bibliographic-records>.

FRSAD (2010). *Functional requirements for subject authority data*. <http://www.ifla.org/publications/ifla-series-on-bibliographic-control-43>.

IFLA (2009). *International Statement on Cataloguing Principles*. <http://www.ifla.org/publications/ifla-series-on-bibliographic-control-37>.

IFLA (2009). *Declaración de principios internacionales de catalogación*. <http://www.bne.es/webdocs/Inicio/Perfiles/Bibliotecarios/principioscatalogacion2009.pdf>.

IFLA (2011). *ISBD Descripción bibliográfica internacional normalizada. Edición consolidada*. <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/series/44-es.pdf>.

Mauro Guerrini (2009). «In Praise of the Un-Finished: The IFLA Statement of International Cataloguing Principles». *Cataloging & Classification Quarterly* (vol. 47, núm. 8, pàg. 722-740).

Statement of principles adopted by The International Conference on Cataloguing Principles. París, octubre de 1961. Londres: IFLA. http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/IMEICC/IMEICC1/statement_principles_paris_1961.pdf.

Declaración de principios adoptados por la Conferencia Internacional sobre Principios de Catalogación. París, octubre de 1961 http://www.bne.es/webdocs/Inicio/Perfiles/Bibliotecarios/Paris_1961.pdf.

Tillet, Barbara B. (2016). «RDA, or, The Long Journey of the Catalog to the Digital Age» *Journal of Library and Information Science* (vol. 7, núm. 1, pàg. 7-24).

